

kiye dikkat çekilir. Eser ayrıca çevre eğitime ve çevrenin hastalığının yayılmasındaki tesirine işaret etmesi, koruyucu hekimliğin esaslarını açıklaması ve gerekli at gıdalarını hazırlama hususunda tariflerde bulunması bakımlarından dönemindeki Batılı ilim adamlarını çok aşmıştır. Hayvanların zehirlenmesi konusunu da işleyen müellif zehirlenme sebeplerini, tedavi ve koruma yollarını gösterir. Müellifin 722'de (1322) kendi hattıyla Sultan Muhammed b. Kalavun'un kütüphanesi için yazdığı 151 varaklık nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (III. Ahmed, nr. 1956; Türkiye ve dünya kütüphanelerindeki diğer nüshalar için bk. *Kâşifü hemmi'l-veyl*, neşreden giriş, s. 17-19; *Kâmilü's-şinâ'ateyn*, neşreden giriş, I, 65-67).

Kitabın at hastalıklarının tedavisiyle ilgili altı, yedi, sekiz ve dokuzuncu bölümleri, 1090 (1679) yılında Muhammed b. Çerkez tarafından *Baytarnâme* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3575). A. Perron, eseri diğer bazı kitaplardan yaptığı alıntılarla birlikte Fransızca'ya çevirip geniş bir mukaddime ile birlikte üç cilt halinde yayımlamıştır (*Le Nâcéri: La perfection des deux arts ou traité complet d'hippologie et d'hippiatrie arabes*, Paris 1852-1860). Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, "Das Pferd bei den Arabern" başlıklı çalışmasında (*Denkschriften der Kaiserliche Akademie der Wissenschaften zu Wien*, VI [1855-1856]) Perron'un mukaddimesini tenkit etmiş, Reinhard Froehner de tercüme açısından Arapça'sının yetersizliğini ve meslek bilgisinin eksikliğini ("Das Nacerische Buch", *Archiv für Tierheilkunde*, sy. 60 [1929], s. 362-375; *Die Tierheilkunde des Abu Bekr İbn Bedr*, Leipzig 1931; *ISIS*, sy. 20, s. 523) ağır bir dille eleştirmiştir. Abdurrahman ed-Dekkâk, kitabın ilk dört makalesini Fransızca tercümeleriyle birlikte (bk. bibl.), Abdurrahman İbrîk de eserin tamamını iki cilt halinde (bk. bibl.) yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Münzir el-Baytâr, *Kâşifü hemmi'l-veyl fi ma'rifeti emrâzi'l-hayl ev Kâmilü's-şinâ'ateyni'l-baytara ve'z-zetâka el-ma'rûf bi'n-Nâşiri: (Kâshif hamm al-wayl fi ma'rifat amrâd al-khayl). Le decouvreur de l'importance des maux relativement à la connaissance des maladies des chevaux ou la perfection des deux arts traité complet d'hippologie et d'hippiatrie connu sous le nom "Al-Nâsirî"* (nşr. Abdurrahman ed-Dekkâk), Paris 1411/1991, neşreden giriş, s. 9-23; a.e.: *Kâmilü's-şinâ'ateyn fi'l-baytara ve'z-zetâka el-ma'rûf bi'n-Nâşiri* (nşr. Abdurrahman İbrîk), Halep 1413/1993,

neşreden giriş, I, 3-67; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1368, 1380; Brockelmann, *GAL*, II, 170; *Suppl.*, II, 169; Nihal Erk, *İslâm Medeniyeti Çağında Veteriner Tabâbette Gelişmeler ve Naserî*, Ankara 1959; a.mlf., *Veterinerlik Tarihi*, Ankara 1978, s. 83, 89; Sarton, *Introduction*, III/1, s. 828-830; J. Ruska - [F. Viré], "İbn al-Mundhîr", *EP* (İng.), III, 890-891; Kasım Kırbayık, "Baytarlık", *DİA*, V, 279-280; Ebû'l-Hasan Diyânet, "İbn Münzir", *DMBİ*, IV, 701.

HİLAL GÖRGÜN

İBNÜ'L-MÜNZİR en-NİSÂBÜRÎ

(ابن المنذر النسابوري)

Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm

b. el-Münzir en-Nisâbüri

(ö. 318/930 [?])

Görüşleri etrafında

Münzirîyye adıyla bir mezhep oluşan müctehid âlim.

Ahmed b. Hanbel'in öldüğü (241/855) sıralarda Nişâbur'da doğdu. İlim tahsili için önce Kahire'ye, ardından Mekke'ye gitti ve burada yerleşti. Bekkâr b. Kuteybe, Zühîlî, Ebû Abdullah İbn Abdülhakem, İshak b. İbrâhîm ed-Deyrî, Ebû Ca'fer Muhammed b. İsmâîl es-Sâîğ ve Rebî' b. Süleyman el-Murâdî gibi âlimlerden hadis dinledi. Kaynaklarda fıkıh sahasındaki hocalarının isimleri kaydedilmemekle birlikte Şâfiî fakihlerinden ders aldığı belirtilmektedir. İbnü'l-Münzir'in mezhepler arası ihtilâfları ve bunların delillerini çok iyi bildiği, ilm-i hilâfa dair önemli eserlerinin bulunduğu ve sadece kendi mensuplarının değil muhaliflerinin de bu eserlerden müstağni kalamayacağı ifade edilmektedir. Ayrıca hadis, tefsir, fıkıh gibi ilimlerdeki birikim ve kabiliyeti sebebiyle "Harem-i şerîf şeyhi ve müftüsü" diye anılan İbnü'l-Münzir'in talebeleri arasında İbn Hibbân, İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî, Ebû Tâhir Muhammed b. İbrâhîm el-İsfahânî ve Muhammed b. Yahyâ ed-Dimyâtî gibi âlimler vardır.

Ebû İshak eş-Şirâzî ile onu takip eden İbn Hallikân, İbnü'l-Münzir'in 309 (921) veya 310 (922) yılında öldüğünü kaydederse de Muhammed b. Yahyâ ed-Dimyâtî'nin ondan 316'da (928) ders aldığına dair rivayete dayanan Zehebî bu tesbitin yanlış olduğunu belirterek İbnü'l-Kattân el-Mağribî'nin verdiği 318 (930) tarihini benimsemektedir (*Tezkiretü'l-huffâz*, III, 783). Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Belhî'nin İbnü'l-Münzir'den 315'te (927) Mekke'de *el-İknâf* adlı eserini dinlediğine dair kayıtlar da (Fâsî, III, 251) desteklenen bu görüş Safedî, Sübkî ve İbn Hacer el-Askalânî tarafından

esas alınmıştır. Ureyb b. Sa'd el-Kurtubî, onun 318 yılı Şâban ayının son Pazar günü (26 Eylül 930) vefat ettiğini bildirmektedir. Zirikî'nin 242'de (856) doğup 319'da (931) öldüğüne dair verdiği bilgiyi hangi kaynaktan aldığı anlaşılamamıştır. Brockelmann'ın vefat tarihi olarak kaydettiği (*GAL*, I, 191; *Suppl.*, I, 306) 324 (936) yılı ise İbnü'l-Münzir gibi Ebû Bekir en-Nisâbüri künye ve nisbesiyle bilinen İbn Ziyâd en-Nisâbüri'ye aittir.

Zehebî, İbn Hacer el-Askalânî ve Süyûtî, İbnü'l-Münzir'in Mesleme b. Kâsım el-Endelüsî ile Ukaylî dışındaki âlimler tarafından sika kabul edildiğini söylemektedir. Rivayete göre Mesleme onun muteber bir râvi olmadığını, eserlerinde sahih ve müsned hadis yerine zayıf ve mürsel hadisleri kullandığını, ayrıca Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî'ye atfettiği bazı görüşlere bunların kendi eserlerinde rastlanmadığını ileri sürmüştür. Ukaylî'nin İbnü'l-Münzir'i, bizzat görüşmediği Rebî' b. Süleyman kanalıyla Şâfiî'den hadis rivayet etmekle suçladığı, buna karşılık İbn Hacer el-Askalânî'nin de icâzet yoluyla nakilde bulunmuş olabileceğini söylediği haber verilmekteyse de İbnü'l-Münzir, Şâfiî'nin bazı kitaplarını Rebî' b. Süleyman'dan okuduğunu bizzat ifade etmektedir (*el-Evsaf*, I, 130). Ayrıca İbnü'l-Münzir'in biyografisi Ukaylî'nin zayıf râvilere tahsis ettiği *Kitâbü'd-Du'atâ'i'l-kebîr* adlı eserinde yer almadığı gibi yaptığı değerlendirmeler de aynı devirde yaşayan âlimlerin, aralarındaki rekabet yüzünden zaman zaman birbirlerine karşı takındıkları olumsuz tutumların bir yansıması olarak yorumlanmaktadır.

Süyûtî, Sübkî ve Zehebî gibi âlimler tarafından mutlak müctehid olduğu belirtilen İbnü'l-Münzir, Şâfiî'nin usulünü kullandığı için bu mezhep mensupları içinde sayılmış ve biyografik kaynaklarında yer almıştır. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî (ö. 380/990 [?]), kendi zamanında mevcut yirmi sekiz mezhep arasında Hanbeliyye, Râhuviyye, Evzâiyye ve Münzirîyye olmak üzere dört hadis mezhebinin adını saymaktadır (*Ahşenü't-tekâşim*, s. 37, 96). Yemen'de yaygın olan mezhepleri zikrederken de Meâfir bölgesinde İbnü'l-Münzir'in mezhebinin taklit edildiğini söylemektedir (a.g.e., s. 96). Bu bilgilerden İbn Münzir'in, bir yandan görüşleri etrafında müstakil bir mezhep oluşup çok dar bir çevrede bile olsa taklit edilirken öte yandan Şâfiî'nin usulünü kullanması sebebiyle Şâfiî mezhebi mensupları arasında sayıldığı anlaşılmaktadır.

Eserleri. 1. el-İşrâf 'alâ mezâhibi ehli'l-İlm (el-İşrâf fi ma'rifeti'l-hilâf, el-İşrâf fi'htilâfi'l-ulemâ, el-İşrâf fi mezâhibi'l-eş-râf). Muhammed Necib Sirâceddin (I-II, Beyrut 1986), Abdülganî Abdülhâlik (Beyrut 1406/1986), Ebû Hammâd Sagîr Ahmed b. Muhammed Hanîf (Riyad 140 ? / 198 ?) ve Abdullah Ömer el-Bârûdî (I-III, Mekke, ts.) tarafından yayımlanmıştır. Müellif eserde ele aldığı münâkehât, muâmelât ve cinâyâtla ilgili konularda kendisinden önceki hukukçuların fikirlerini delilleriyle birlikte inceledikten sonra kendi görüşlerini zikretmektedir. **2. el-İcmâ'**. Fıkıh bablarına göre düzenlenmiş olup üzerinde icmâ edilen meseleleri ele almaktadır. Fuâd Abdülmün'im Ahmed (Devha 1401, 1402; İskenderiye 1402, 1411/1991; Katar 1987), Ebû Hammâd Sagîr Ahmed b. Muhammed Hanîf (Riyad 1402/1982), Abdullah Ömer el-Bârûdî (Beyrut 1406/1986) ve Muhammed Ali Kutub (Beyrut 1987) tarafından neşredilen eseri ayrıca Abdülkadir Şener Türkçe tercümesiyle birlikte yayımlamıştır (Ankara 1983). **3. el-Evsat fi's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf**. Müellifin, adını vermediği başka bir kitabından ihtisar ettiği bir belirttiği eserde çeşitli âlimlerin görüşleri delilleriyle birlikte zikredildikten sonra tercih ve ihtihadlarda bulunulmaktadır

(nşr. Ebû Hammâd Sagîr Ahmed b. Muhammed Hanîf, I-V, Riyad 1414/1993). **4. el-İknâ'**. İbnü'l-Münzir'in yine adını zikretmediği bir kitabının muhtasarı olduğunu söylediği bu eser fûrû-i fıkıhla ilgilidir. Muhtelif konulara ilişkin hükümlerin delilsiz olarak zikredildiği kitap Eymen b. Sâlih Şa'bân (Kahire 1415/1994) ve Abdullah b. Abdülazîz el-Cibrîn (I-II, Riyad 1408, 1414) tarafından yayımlanmıştır. **5. et-Tefsîr**. On ciltten daha geniş bir hacimde olduğu söylenen eserin Gotha Kütüphanesi'nde kayıtlı (nr. 521) bir nüshasında, Bakara sûresinin 27. âyetinden Nisâ sûresinin 94. âyetine kadarki kısmın tefsiri yer almaktadır. Süyûtî, *Tercümânü'l-Kur'ân* ve *ed-Dürü'l-menşûr* adlı tefsirlerinde bu eserden faydalanmış, İbnü'l-Kayyim de *Zâdû'l-me'âd*'de bazı alıntılar yapmıştır. Ayrıca İbn Ebû Hâtim'in *et-Tefsîr*'inin kenarında bundan yapılmış bazı iktibaslar mevcuttur (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 175).

İbnü'l-Münzir'in kaynaklarda anılmayan *Rihletü'l-İmâm eş-Şâfi'î ile'l-Medine-ti'l-münevvere* adlı bir eseri daha mevcuttur olup (Kahire 1350) Brockelmann ve Sezgin, yine klasik kaynaklarda yer almayan *Ziyâdât 'alâ Muhtaşari'l-Müzenî* adlı bir eseri de ona nisbet etmektedir (GAL Suppl., I, 305; GAS, I, 493, 496). An-

cak bu eser İbn Ziyâd en-Nisâbü'rî'nin *Ziyâdât*'i olmalıdır. Zira bu iki âlim künye ve nisbelerinin, doğum yerlerinin, yaşadıkları zaman ve mekânların aynı olması sebebiyle birbirine karıştırılmıştır.

İbnü'l-Münzir'in kaynaklarda adı geçen diğer bazı eserleri de şunlardır: *es-Sünen ve'l-icmâ'* ve *l-ihtilâf*, *es-Sünenü'l-mebsût* (en geniş hacimli eseri olup bazı kaynaklarda *es-Sünen* ve *el-Mebsût* şeklinde iki farklı kitap gibi yer almaktadır), *el-İktisâd fi'l-icmâ'* ve *l-kıyâs*, *İsbâtü'l-kıyâs*, *Mesâ'il fi'l-fıkıh*, *Teşrifü'l-ganî 'ale'l-fakir* (bu eseri zikreden İbn Hacer el-Askalânî, Ebû Saîd İbnü'l-Arabî'nin buna *Teşrifü'l-fakir 'ale'l-ganî* adıyla bir red-diye yazdığını kaydetmektedir), *Câmi'ü'l-ezkrâr*, *Edebü'l-İbâd*, *Kitâbü's-Siyâse*, *Kitâbü Ahkâmî târiki's-salât*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Münzir en-Nisâbü'rî, *el-İcmâ'* (nşr. Abdullah Ömer el-Bârûdî), Beyrut 1406/1986, neşreden giriş, s. 7-11; a.e. (nşr. Fuâd Abdülmün'im Ahmed), İskenderiye 1402, neşreden giriş, s. 6-20; a.mlf., *Kitâbü'l-İcmâ': İslâm Hukukçularınca Üzerinde İcmâ' Edilen Konular* (trc. Abdülkadir Şener), Ankara 1983, tercüme edinin giriş, s. 13-22; a.mlf., *el-İknâ'* (nşr. Abdullah b. Abdülazîz el-Cibrîn), Riyad 1414, neşreden giriş, I, 10-34; a.mlf., *el-İşrâf 'alâ mezâhibi ehli'l-İlm* (nşr. Abdullah Ömer el-Bârûdî), Mekke, ts. (el-Mektebetü't-ticâriyye), neşreden giriş, I, 7-11; a.mlf., *el-Evsat fi's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf* (nşr. Ebû Hammâd Sagîr Ahmed b. Muhammed Hanîf), Riyad 1414/1993, I, 130; ayrıca bk. neşreden giriş, I, 11-98; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsim*, s. 37, 96; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 269; Ebû Asım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vites-tam), Leiden 1964, s. 21, 67; Şirâzi, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 108; Nevevî, *Tehzib*, I/2, s. 196-197; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 207; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîs*, II, 493-494; Zehebî, *'Alâmü'n-nübelâ'*, XIV, 490-492; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 782-783; Sübkî, *Tabakât*, III, 102-108; İsnvî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 374-375; Fâsî, *el-'İkdû's-semîn*, I, 406-408; III, 251; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 98-99; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 27-28; Süyûtî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1396/1976, s. 91; a.mlf., *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 328; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin*, II, 50-51; Keşşû'z-zunûn, I, 33, 103, 135, 140, 201-202, 440, 460, 534; II, 1385; Abdülazîz ed-Dihlevî, *Bustânü'l-Muhaddisin* (trc. Ali Osman Koçkuzu), Ankara 1986, s. 99-101; Pertsch, *Gotha*, I, 407-408; II, 358-359; Brockelmann, *GAL*, I, 191; *Suppl.*, I, 305, 306; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 184; Sezgin, *GAS*, I, 485-486, 493, 495-496; Muhammed Âbid el-Fâsî, *Fihrisü mahtûâtü Hizâneti'l-Karaviyyîn*, Dârülbeyzâ 1403/1983, III, 250-251; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, I/1, s. 131-135; Muhammed Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidi's-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 80-82; M. J. McDermott, "Abû Bakr Naysâbü'rî", *Elr*, I, 264; Ferâmürz Hâc Minûçihri, "İbn Münzir", *DMBİ*, IV, 701-703.

İbnü'l-Münzir en-Nisâbü'rî'nin *el-Evsat* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1034)

